

Sesongfiskets økonomiske logikk

FOTO: FRANK GREGERSEN © NOFIMA

Det er naturlig at norsk fangst fra ville fiskebestander foregår i intensive sesongfiskerier. Dette fangstmønsteret er knyttet til fiskens biologi, hvor hovedtrekket er at fisken beiter og vokser ute i havet før den voksne delen av bestanden kommer svømmende helt inn til kysten for å gyte – lett tilgjengelig for norske fiskere.

Det fører til at store volum fanges på et avgrenset område nær kysten i løpet av kort tid. Det gir en effektiv fangst med lave fangstkostnader og lite drivstofforbruk, og stor fisk av god kvalitet. Typiske eksempler på slik sesongbasert høsting er vinterfisket etter gytemoden nordøstarktisk torsk og fisket etter lodde og NVG-sild.

Intensiteten i sesongtoppen i fisket varierer noe fra art til art i Norge, men sesongmønsteret for den enkelte art ligger fast fra år til år. De negative effektene av et slikt landingsmønster er minst for de aktørene som klarer å kombinere fangst og produksjon fra ulike arter som har sesongtoppen på ulike deler av året. Dette

skjer på fangstsiden ved å kombinere en brei kvoteportefølje med teknologivalg som gir muligheter for rask og effektiv omlegging fra et fiskeri til et annet. Det samme ser vi i produksjonsleddet.

Ved Nofima er det utviklet en modell som sammenfatter hvilke faktorer som er viktige for å forstå hvorfor vi får sesongtopper. Modellen er beskrevet i Figur 1 på neste side.

To faktorer er direkte drevet fram av biologi og vandringsmønsteret til fisken: Avstand til kysten og høye fangstrater. Det at fisken samles og blir lett tilgjengelig i et avgrenset område – gjerne nært kysten og i en periode med gun-

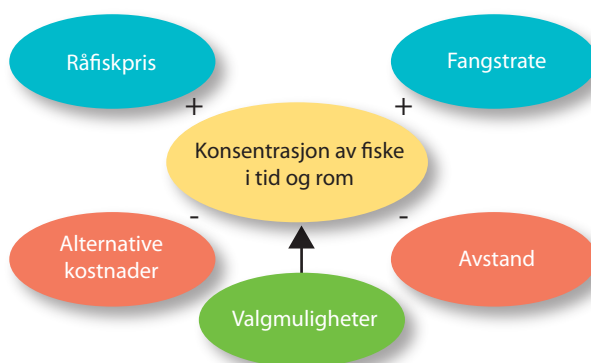
tige værforhold – driver fram et intensivt fiske. Råfiskprisen bringer markeds- og etterspørselsforhold inn i modellen. For noen arter bidrar systematiske svinginger i prisen til å dempe tilbøyeligheten til et intensivt sesongfiskeri – gjennom at prisen som oppnås er betydelig høyere i perioder med lave fangstrater. For andre arter bidrar markedsprisen til å forsterke sesongsvingningene – ved at fisken som fanges når det er høye fangstrater, også er den del av bestanden som foretrekkes, og har den kvalitet som etterspørres på dette tidspunktet.

De ulike fartøyene er ulikt utrustet og varierer i størrelse. I tillegg har mange aktører utvik-

“Økt lønnsomhet i torskesektoren” er et forskningsprogram finansiert av Fiskeri- og havbruksnærings forskningsfond (FHF), som utføres i perioden 2011–2015. Bakgrunnen er den svake lønnsomheten som har vært i denne delen av fiskerinæringa, og målene er å peke på årsaker, og – gjennom den kunnskap som genereres – peke på tiltak som kan bidra til å øke lønnsomheten og styrke norsk torskesektors konkurranseposisjon. Programmet har fem arbeidspakker: 1. Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger, 2. Sektorens ramme-betingelser og regelverk, 3. Økonomiske rammebetingelser i Norge, 4. Markedsbasert høsting, og 5. Miljøutfordringer og lønnsomhetsforhold. Funnene i infoarket kommer fra arbeid i programmet.

let unik kunnskap knyttet til spesifikke fangstfelt og fangstoperasjoner, som kombinert med teknologivalg, gir fartøyet ulike sett av valgmuligheter.

For fartøy med ei brei kvoteportefølje, hvor tid ofte er en knapp faktor, vil valg av når og hvor de ulike kvotene tas være viktig. Alternativkostnadene blir store dersom en art må prioriteres fremfor en annen fordi sesongtoppen for de to artene er sammenfallende. Fartøyene søker derfor å skaffe seg en kvoteportefølje som gir mulighet til å gjennomføre et sett av sesongfiskerier med minst mulig overlapp mellom de ulike sesongtoppene.

Figur 1
Faktorer som forklarer hvorfor fisket konsentreres i tid og rom

Hvorfor redusere fangsttoppene?

Et intensivt fiske skaper store utfordringer for mål om jevn regional fordeling og stabil sysselsetting hele året. Enkelte regioner får tilgang på store mengder fisk, mens andre får lite. Motaks- og produksjonsapparatet må dimensjoneres for å ta imot og produsere store volum i løpet av kort tid. Dette fører naturlig nok til at store deler av produksjonskapasiteten er dårlig utnyttet øvrige deler av året. Store volum inn i markedet øker faren for prisfall. Markeder som vil ha fersk fisk, og som forutsetter kontinuitet i leveransene, er ofte vanskelige å utnytte med et slikt fangstmønster.

Kan og bør fangstmønsteret endres?

Myndighetene har forsøkt ulike virkemidler for å redusere de negative effektene av sesongtopper. I første rekke har disse vært rettet mot fiskeflåten. I hvilken grad adferden påvirkes avhenger av målsetningen med det enkelte reguleringsgrep og hvordan fangst-reguleringene er utformet. Mange tiltak vært innrettet mot å dempe vinterfiske etter torsk. Eksempler på slike er periodisering av kvotene, distriktskvoteordning, leveringsplikt og bifangstordning.

Til tross for en disse virkemidlene har landingsmønsteret for torsk vært svært stabilt, med et intensivt vinterfiske. Dette skyldes de sterke økonomiske incentivene som er skapt både av biologiske og markedsmessige forhold. Med fallende fangstrater øker fangstkostnadene dersom torsken skal fanges utenom hovedsesongen. Større avstand stiller økte krav til lagring og konservering om bord. Dette gir fortrinn til de fartøy som kan fryse fangsten ombord. Det er derfor en nær sammenheng mellom andel av landingene som er frossen ombord og andel av torskelandinger på høsten. I den grad ordningene lykkes skjer det derfor ved at kvoter

overføres fra en lite mobil kystflåte til en mobil flåte med ledig fangstkapasitet som kan fiske langt til havs og fryse fangsten om bord.

Fremtidige tiltak

Flere ulike reguleringsgrep vil påvirke landingsmønsteret for torsk. Under presenterer vi de mest aktuelle, og drøfter effekten av disse.

Strukturering

Våre analyser viser at blant fartøy i torskefiskerier, har de med strukturkvote ett mindre intensivt enn de uten. Landingsmønsteret avhenger imidlertid også av kvotesammensetning, og torskefartøy med tilleggsgrettigheter i pelagisk sektor (sild, makrell, lodde) har ett mer intensivt fiske etter torsk enn de uten. Videre er det lite som tyder på at strukturkvoteordningen har gitt store endringer i det geografiske landingsmønsteret.

Bifangst

Det er vanskelig å trekke en entydig konklusjon på om bifangstordningen har effekt på landingsmønsteret. I forhold til en fri tilpasning for fartøyene innenfor fartøykvotene drar virkemiddelet i retning av jevnere fiske. Størrelsen på effekten avhenger av hvor stor kvote som settes av, men erfaringene tyder også på at tilgjengelighet og læringseffekt har stor betydning. Lokalt i Øst-Finnmark har den stimulert til økt fiske etter hyse og torsk. Dermed har den hatt en positiv virkning for fiskeindustriens forsynings situasjon på høsten. Et potensial for å øke kystflåtens hysefiske også i andre områder, kan være en tidligere åpning av bifangstordningen, eventuelt med en geografisk begrensning.

Endring av kvoteåret

De grunnleggende faktorene som styrer da-

gens landingsmønster vil fortsatt være gjeldende, selv om kvoteåret starter på et annet tidspunkt. For enkeltaktører og enkelte geografiske områder kan imidlertid en slik endring ha stor betydning. For noen fartøy vil det økonomisk gunstigste fangsttidspunktet være forskjellig fra det generelle bildet vi har tegnet. Derfor er det naturlig å forvente at flere fartøy i Troms og Finnmark vil starte torskefiske tidligere med endret kvoteår. En endring kan også være fordelaktig for de minst mobile fartøyene ved at de kan møte vintersesongen med større fleksibilitet til å ta sin tilmålte kvote, og være bedre posisjonert til å dra nytte av en eventuell refordeling på slutten av sesongen. I tillegg

kan en endring bidra til et mer intensivt fiske etter andre arter på høsten fordi torskekvoten åpnes i en periode hvor fiske etter andre arter innebærer uunngåelig bifangst av torsk. Vi tror imidlertid ikke en endring av kvoteåret vil innebære en stor utjevning av torskelandingene.

Kvotebank og kvotefleksibilitet

Kvotebank eller kvotefleksibilitet vil i utgangspunktet være fordelaktig for alle fartøy, men vil være spesielt verdifullt for fartøy som står i fare for ikke å klare å ta sin tilmålte kvote. Dette vil i hovedsak være de minste kystfartøyene i gruppen av fartøy med hjemmelslengde under 11 meter.

Kvotefleksibiliteten kan enten være enveis eller toveis. Ved enveis fleksibilitet kan fartøyene overføre restkvoten til neste år, og dermed reduseres risikoen ved å gå glipp av fisk ved å spare kvote til høstfiske. Ved toveis fleksibilitet kan kvoten også forskutteres. Erfaringer fra andre fiskerier og økonomisk teori tilsier at maksimalt forskutteres og fiskes i samband med fartøyets ordinære fiske.

I forhold til en endring av landingsmønsteret er det altså enveis fleksibilitet som vil ha størst betydning i forhold til økt volum på høsten. Med dagens fartøysammensetning gjelder imidlertid risikoargumentet for et relativt lite antall fartøy, noe som gjør at vi forventer en relativt liten effekt totalt sett. Samtidig står man i fare for en forsterket sesongtopp dersom flere velger å overføre ubenyttet kvote fra høst- til vintersesongen.

Kontaktpersoner:

Bent Dreyer, tel.: 77 62 9023,

E-post: bent.dreyer@nofima.no

Øystein Hermansen, tel. 77 62 91 09,

e-post: oystein.hermansen@nofima.no